

CHARAKTERISTIKA KRAJE

Plzeňský kraj leží na jihozápadě České republiky. Hranici kraje na západě tvoří státní hranice se SRN (Bavorskem), severozápadně leží kraj Karlovarský, severovýchodně kraj Středočeský a na jihovýchodě kraj Jihočeský.

Svou rozlohou 7 649 km² je třetím největším krajem v České republice, avšak počtem obyvatel se řadí na osmé místo v ČR. Sedm okresů kraje (Domažlice, Klatovy, Plzeň-město, Plzeň-jih, Plzeň-sever, Rokycany a Tachov) představuje územní celky výrazně se odlišující krajinným charakterem, počtem i skladbou obyvatelstva, ekonomickým potenciálem, velikostí i hustotou osídlení.

Rozmanitost přírodních podmínek je dána především reliéfem kraje. Z hlediska geografického systému lze Plzeňský kraj rozdělit do několika oblastí: Plzeňská pahorkatina, Brdská vrchovina (část), Český les a Šumava (část). Klimatické, geologické a hydrologické podmínky jsou v jednotlivých územních celcích značně odlišné.

Zásoby nerostných surovin, které představují základní potenciál pro rozvoj zpracovatelského průmyslu, se v Plzeňském kraji soustřeďují zejména do vnitrozemí (oblast kolem Plzně). Jedná se o zásoby černého uhlí, žáruvzdorné a keramické jíly a stavební kámen. V oblasti podhůří Šumavy se nalézá vápenec. Pro zemědělství v kraji jsou celkem příznivé podmínky. Zemědělská půda pokrývá téměř 49,3 % celkové rozlohy kraje (z toho podíl orné půdy činí 66,2 %). Lesní hospodářství je charakteristické dostatečnými přírodními zdroji dřeva. Podíl zalesněné plochy na celkové rozloze kraje činí 40,4 % (zejména vlivem lesnatých ploch Šumavy, Českého lesa a Brdské vrchoviny). V celkovém objemu těžby dřeva jehličnatých stromů zaujímá Plzeňský kraj v porovnání s ostatními kraji páté místo.

Životní prostředí Plzeňského kraje v rámci ČR můžeme hodnotit příznivě. Hodnoty měrných emisí podle REZZO1-4 v kraji dosahují nižších hodnot než v ČR celkem. V roce 2020 představovaly měrné emise oxidu siřičitého 0,41 t/km², což je 48,5 % úrovně měrných emisí v ČR, měrné emise oxidů dusíku 0,98 t/km² (tj. 50,2 % úrovně ČR), oxidu uhelnatého 4,85 t/km² (tj. 48,1 % úrovně ČR) a tuhých emisí 0,42 t/km² (tj. 64,7 % úrovně ČR).

K nejméně zatíženým oblastem náleží horské partie Šumavy, Českého lesa, západní Brdy a oblast v okolí Manětína a Nečtin. Ochranu přírody na Šumavě zabezpečuje NP a CHKO Šumava. Na území Plzeňského kraje se vyskytuje 202 zvláště chráněných území, z toho 5 připadá na chráněné krajinné oblasti (Šumava, Český les, Slavkovský les, Brdy a Křivoklátsko).

Výjimku tvoří Plzeň a její okolí, kde je životní prostředí extrémně narušeno. Měrné emise zjištěné v okrese Plzeň-město mnohonásobně převyšují hodnoty měrných emisí v ČR. Plzeň se svým okolím je zatížena vysokou koncentrací průmyslových aktivit a silniční dopravou. Přetížená silniční síť výrazně zhoršuje emisemi (oxidy dusíku a uhlovodíky) a hlukem kvalitu životního prostředí. Devastace krajiny po těžbě je nejrozsáhlejší v oblastech Nýřany-Tlučná-Vejprnice, Břasy-Radnice, na Stříbrsku a Ejpovicku.

Silniční síť v Plzeňském kraji je tvořena 5 133,7 km silnic a dálnic, z toho 416,1 km pokrývají silnice I. třídy, 1 494,3 km silnice II. třídy a 3 114,0 km silnice III. třídy. Dálnice se v Plzeňském kraji rozkládají v délce 109,2 km, z toho nejvíce v okrese Tachov (44,7 km), dále pak v okresech Rokycany (25,9 km) a Plzeň-sever (18,9 km). Provozní délka železničních tratí činila k 31. 12. 2021 v Plzeňském kraji 719,0 km.

Pro Plzeňský kraj je typický vysoký počet malých sídel s nerovnoměrným rozmístěním, chybí zde města střední velikosti, struktura středisek je v porovnání s ČR atypická. Město Plzeň se svými 168 733 obyvateli představuje protiklad k malým sídlům, neboť je po Praze druhým nejvýznamnějším centrem v Čechách. Plzeňský kraj má celkem 57 měst, ve kterých žije 383 120 obyvatel, tj. 66,2 % z celkového počtu obyvatel kraje.

Od 1. 1. 2003 byla na základě zákona č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností Česká republika nově administrativně rozdělena do 205 správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Vyhláškou Ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb. byly stanoveny správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem a správní obvody obcí s rozšířenou působností. Po ukončení činnosti okresních úřadů (k 31. 12. 2002) tak byla významná část jejich kompetencí přenesena na obce s rozšířenou působností. Plzeňský kraj byl rozdělen do 15 správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP) a do nich spadajících 35 správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem (POU). Mezi obce s rozšířenou působností patří: Blovice, Domažlice, Horažďovice, Horšovský Týn, Klatovy, Kralovice, Nepomuk, Nýřany, Plzeň, Přeštice, Rokycany, Stod, Stříbro, Sušice a Tachov.

Hlavní sídla kraje leží na rozvojových osách regionálního významu a na západní radiální ose, která spojuje Plzeň s Prahou a směřuje koridorem k hranici s Německem. Mimo tyto osy se nachází řídce zalidněná území s převažující obytnou a zemědělskou funkcí, s nedostatečně vyvinutou sociální a technickou infrastrukturou a omezenou dopravní obslužností. K oživení těchto sídel přispívá vznik malých podniků, obnova řemesel a rozvoj služeb vázaných na cestovní ruch. Aby mohly být některé aktivity alespoň částečně realizovány, sdružují se obce do mikroregionů.

V období let 1990–2020 dosáhla intenzita bytové výstavby nejvyšší hodnoty v roce 2008, kdy na 1 000 obyvatel středního stavu připadlo 4,70 dokončených bytů. V roce 2021 dosáhla intenzita bytové výstavby hodnoty 4,18. Rok 2021 není srovnatelný s předchozími roky, protože počet obyvatel v roce je ovlivněn výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2021.

Plzeňský kraj je s počtem obyvatel 578 707 osob (k 31. 12. 2021) osmým krajem v České republice a tvoří tak 5,5 % z celkového počtu obyvatel ČR. Rozložení obyvatel v rámci kraje je značně nerovnoměrné, v Plzni žije 29,2 % a dalších 22,0 % obyvatel je soustředěno do 15 měst s více než 5 tisíci obyvateli. V menších městech do 4 999 obyvatel žije 15,1 % obyvatel kraje.

Plzeňský kraj je v ČR třetím nejlidnějším krajem. Hustota obyvatel v kraji představuje 75,7 obyvatel na km² (hustota v ČR činí 133,3 obyvatel na km²). Nejnižší hustoty v Plzeňském kraji dosahují okresy Tachov (38,4 obyvatel na km²) a Klatovy (43,5 obyvatel na km²).

V roce 2021 byl průměrný věk obyvatel kraje 43,1 let a Plzeňský kraj se v porovnání s ostatním krajem umístil na osmém místě. Nejstarší obyvatelé podle průměrného věku žili v okrese Klatovy (44,2 let), naopak nejmladší obyvatelé se vyskytovali v okrese Tachov (42,1 let). Vysoký podíl staršího obyvatelstva v Plzeňském kraji je patrný též z indexu stárí (počet osob ve věku 65 let a více na 100 osob ve věku 0–14 let), který činil 134,3, což byla sedmá krajská hodnota v ČR (index stárí ČR činil 128,1). V rámci kraje dosáhl index stárí nejvyšších hodnot v okresech Klatovy (154,4) a Plzeň-město (139,3), naopak nejnižší byl v okrese Plzeň-sever (118,2).

V roce 2021 se v ČR i v Plzeňském kraji podílel na růstu obyvatel jen migrační přírůstek, který v ČR dosáhl 49 969 osob a v Plzeňském kraji 4 328 osob. Podíl Plzeňského kraje na migračním přírůstku ČR dosáhl 8,7 %. Přirozený úbytek v ČR činil -28 098 osob, v Plzeňském kraji -1 979 osob. Podíl Plzeňského kraje na přirozeném úbytku ČR tvořil 7,0 %.

V roce 2021 dosáhl v Plzeňském kraji relativní počet živě narozených dětí hodnoty 10,3. V porovnání s celorepublikovým průměrem (10,6) byla tato hodnota nižší. Relativně nejvíce dětí se narodilo v okresech Tachov (11,0) a Plzeň-sever (10,8). V počtu potratů na 100 narozených (22,8) zaujímá Plzeňský kraj páté nejnižší místo v ČR. Oproti loňskému roku se počet potratů na 100 narozených snížil o 2,9. V porovnání s ČR byla potratovost v kraji nižší. Na 100 narozených připadlo v kraji o 2,2 potratů méně než v ČR. Nižší potratovosti v porovnání s krajským průměrem dosáhly čtyři okresy - Domažlice (19,4), Klatovy (20,8), Plzeň-město (21,5) a Plzeň-sever (22,5).

V počtu sňatků na 1 000 obyvatel středního stavu (4,6) se Plzeňský kraj téměř shodoval s celorepublikovým průměrem. Relativně nejvíce sňatků bylo uzavřeno v okresech Domažlice (5,6) Rokycany (4,9) a Tachov (4,8). Rozvodovost v Plzeňském kraji (2,0) byla shodná s celorepublikovým průměrem. Relativně nejvíce manželství (2,3) bylo rozvedeno v okrese Domažlice a naopak nejméně v okrese Plzeň-město (1,8).

V roce 2021 představoval podíl Plzeňského kraje na celkovém hrubém domácím produktu v běžných cenách 4,9 %. V přepočtu HDP na 1 obyvatele (504 354 Kč) se v porovnání s ostatními kraji umístil na čtvrtém místě.

K významným potravinářským podnikům Plzeňského kraje patří: Plzeňský Prazdroj a.s. (založený v roce 1842) - největší český exportér piva, který se stal součástí mezinárodní skupiny Asahi Group Holdings Ltd (japonská pivovarnická společnost); STOCK Plzeň-Božkov s.r.o - tradiční výrobce lihovin, v současné době největší výrobce lihovin v České republice a BOHEMIA SEKT s.r.o. ve Starém Plzenci - významný producent vín.

K významným průmyslovým odvětvím v regionu náleží strojírenství, které je spojováno především se jménem Škoda. Hlavním výrobním sortimentem jsou zařízení pro klasickou i jadernou energetiku a petrochemii, výrobky hutí a kováren, těžké obráběcí stroje, zařízení pro válcovny, zařízení pro zpracování cukrové třtiny, hydraulické a vulkanizační lisy, převodovky, kolejové dopravní prostředky, trolejbusy, kompletní elektrické pohony, turbíny pro paroplynové cykly a odběrové parní turbíny. Rozvíjí se zde i vlastní výzkum a obchodní společnost. Dalšími důležitými průmyslovými podniky, které ovlivňují ekonomiku kraje, jsou: DIOSS Nýřany a.s. orientující se na výrobky z plechů

a trubek, OKULA Nýrsko a.s. zaměřená především na zpracování plastických hmot a brýlových obrouček a LASSELSBERGER, s.r.o. reprezentující keramický průmysl.

Plzeňský kraj je díky své poloze přitažlivý pro zahraniční investory. Zahraničním investicím dominuje japonský závod Panasonic AVC Networks Czech, s.r.o., který vyrábí kompletní vnitřní jednotky tepelných čerpadel vzduch-voda Panasonic Aquarea. K významným zahraničním firmám se řadí firma VISHAY ELECTRONIC spol. s r.o. zabývající se výrobou elektronických součástek, BORGERS CS spol. s r.o. s výrobou tkanin a textilních podlahových krytin pro automobilový průmysl, MD ELEKTRONIK spol. s r.o. s výrobou kabelových propojek a Daikin Industries Czech Republic s.r.o. s výrobou tepelných čerpadel, klimatizační techniky a ventilačních systémů.

Ke zmírňování sociálně ekonomických rozdílů přispívá přeshraniční spolupráce se sousedním Bavorskem v rámci euroregionů. Evropský program podpory přeshraniční spolupráce využívají v Plzeňském kraji okresy Domažlice a Klatovy v euroregionu Šumava a okres Tachov v euroregionu Egrensis.

V roce 2020 bylo v Plzeňském kraji (podle pracovištní metody včetně podnikatelských subjektů do 20 zaměstnanců a podle předběžných údajů) zaměstnáno 219,2 tis. fyzických osob, což je 37,9 % z celkového počtu obyvatel v kraji. Průměrná hrubá měsíční mzda na fyzické osoby činila (podle předběžných údajů) 33 529 Kč a Plzeňský kraj se zařadil na čtvrté místo v ČR po Hl. městě Praze, Středočeském a Jihomoravském kraji. Průměrná hrubá měsíční mzda však byla v porovnání s celorepublikovým průměrem o 3,1 % nižší.

Podle registru ekonomických subjektů bylo k 31. 12. 2021 v Plzeňském kraji evidováno 149 138 ekonomických subjektů, z toho bylo nejvíce fyzických osob (77,9 %). Většina ekonomických subjektů kraje (37,4 %) má sídlo v okrese Plzeň-město. Výraznou úlohu v zaměstnanosti Plzeňského kraje sehrává 59 subjektů s 500 a více zaměstnanci, z toho 23 zaměstnává 1 000 a více pracovníků.

Mezi organizace s větším počtem zaměstnanců patří v Plzeňském kraji: Fakultní nemocnice Plzeň, Krajské ředitelství policie Plzeňského kraje, MD ELEKTRONIK spol. s r.o., Západočeská univerzita v Plzni, International Automotive Components Group s.r.o., Plzeňský Prazdroj, a.s., BORGERS CS spol. s r.o., IDEAL AUTOMOTIVE Bor, s.r.o., Statutární město Plzeň, ŠKODA TRANSPORTATION a.s.

V rámci ČR patří Plzeňský kraj k oblastem s nižším podílem nezaměstnaných. K 31. 12. 2021 zde bylo registrováno 11 558 uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce. V porovnání s ostatními kraji ČR zaujímá Plzeňský kraj s podílem nezaměstnaných 2,78 % čtvrté místo. Nejvyššího podílu nezaměstnaných dosahují okresy Rokycany (3,42 %) a Tachov (3,22 %), naopak nejnižší podíl nezaměstnaných je registrován v okresech Plzeň-jih (2,19 %) a Plzeň-město (2,57 %).

K 31. 12. 2021 bylo v Plzeňském kraji 32 810 pracovních míst v evidenci úřadu práce, na jedno pracovní místo připadlo přibližně 0,4 uchazečů. Nejhorší stav byl zaznamenán v okrese Plzeň-sever, zde bylo evidováno 0,8 uchazeče na jedno pracovní místo. Nezaměstnaní absolventi a mladiství představovali v Plzeňském kraji 4,8 % z celkového počtu uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce.

Síť předškolních a školských zařízení v kraji představuje 281 mateřských škol, 225 základních škol, 15 gymnázií a 44 oborů odborného vzdělání na středních školách bez nástavbového studia. Vysokoškolské vzdělání nabízí Západočeská univerzita ve svých 9 fakultách (ekonomické, pedagogické, filozofické, právnické, aplikovaných věd, strojní, elektrotechnické, zdravotnických studií a designu a umění Ladislava Sutnara). Studenti mohou studovat na lékařské fakultě v Plzni, která patří pod Univerzitu Karlovu v Praze, dále v univerzitním středisku v Plzni, které patří pod Metropolitní univerzitu, o.p.s. v Praze, a v Klatovech, kde poskytuje vysokoškolské vzdělání provozně ekonomická fakulta, která je součástí České zemědělské univerzity v Praze.

Pro cestovní ruch jsou v kraji příznivé podmínky. Město Plzeň nabízí mnoho kulturních památek, zajímavé je i jeho historické podzemí, které svým rozsahem téměř 20 km patří k nejrozsáhlejším ve střední Evropě. K přírodním zajímavostem v Plzni patří Bolevecká rybníční soustava, což je z technického i krajinářského hlediska unikátní pozdně gotické dílo z 15. století. Je zde hustá síť rekreačních a turistických cest. K dalším často navštěvovaným místům patří Zoologická a botanická zahrada města Plzně a vrchy v okolí Plzně: Krkavec, Chlum a Sylván s rozhlednami.

Ke kulturním památkám kraje patří barokní zámek Manětín, klášterní konvent v Plasích (národní kulturní památka), zříceniny gotických hradů Radyně a Buben, renesanční zámek Kaceřov, zřícenina hradu Rabštejn nad Střelou, renesanční zámek Horšovský Týn, vodní hrad Švihov, zámek Kozel, barokní zámek Nebílovy, zámek Lužany, klášter v Kladrubech, hrad Kašperk, zřícenina gotického hradu Libštejn

a mnoho dalších. Také Domažlice a jejich tradiční každoroční srpnové Chodské slavnosti přitahují pozornost mnoha návštěvníků.

Výborné podmínky pro letní i zimní rekreaci nabízí Šumava díky svým četným turistickým i cykloturistickým stezkám. Pro sjezdové i běžecké lyžování je zde mnoho upravovaných sjezdovek a běžeckých tras. K rekreaci a zlepšení zdravotního stavu je možno využít pobytu v Konstantinových Lázních, které jsou zaměřeny na prevenci, léčbu a rehabilitaci kardiovaskulárních chorob, na léčení pohybového aparátu a dýchacího ústrojí. K dalším místům vhodným pro rekreaci v kraji patří přehradní nádrž Hracholusky a vodáky hojně využívaná řeka Berounka.